

T a r t u 7: K e s k k o o l i
ajaloo ja ühiskonnaõpetuse klassi õ p p e p l a a n .

K u r s u s j a a i n e	T u n d i d e a r v			Kokku
	9. kl:	10 kl:	11 kl:	
1. ERIKURSUS: 1. Kultuuri ajalugu	1/2 (53)	2/2 (70)	-	123
2. Eesti NSV ajalugu	1/1 (35)	-	-	35
3. Ajalooteaduse alused	-	1/1 (35)	1/0 (17)	52
4. Ajaloo põhikursuse süvendamine	1/0 (17)	-	-	17
5. Ühiskonnaõpetuse kursuse "	-	-	1/0 (17)	17
Kokku	3/3 (105)	3/3 (105)	2/0 (34)	244
2. PRAKTIKA : 1. Eesti NSV ajaloo praktikum (ekskursioonid, töö etnogr.muus.)	2 näd.(72)	-	-	72
2. Kultuuriajaloo praktikum (ekskursioonid, töö arhiivis)	-	2 näd.(72)	-	72
Kokku	2 n.(72)	2 n.(72)	-	144
3. FAKULTATIIVSED AINED:				
1. Psühholoogia ja pedagoogika	-	-	2/2 (70)	70
2. Teadmiste levitamise metoodika	-	2/0 (34)	-	34
3. Kitsasfilmi demonstr. kursus	-	0/2 (36)	-	36
4. Masinakiri	2/2(70)	-	-	70
Kokku	2/2 (70)	2/2 (70)	2/2 (70)	210

598

MÄRKUS : 1 nädal 9. ja 10. kl. praktikast (35 tundi) kasutatakse aastaringselt erikursuse omandamiseks.

Tartu VII Keskkooli ajaloo
ja ühiskonnaõpetuse eriklassi
programmid

1970

1. Kultuuriajalugu lk. 1 - 12
2. Teadmiste levitamise metoodika " 13 - 17
3. Eesti NSV ajalugu " 18 - 23

Kultuuriajaloo programm Tartu VII Keskkooli ajaloo ja
ühiskonnaõpetuse eriklassile.

S e l e t u s k i r i

Kultuuriajalugu õpetatakse eriklassides 9. ja 10. õppeaastal, kokku 120 tunni ulatuses. 9. õppeaasta sügissemestril on selle aine õpetamiseks ette nähtud 1 tund nädalas, järgmisel kolmel semestril aga 2 tundi nädalas.

Kultuuriajaloo õpetamise eesmärkideks on avardada õpilaste silmaringi teaduse, hariduse ja kunsti valdkonnas, tutvustada neid inimkonna kultuuri kõige silmapaistvamate saavutustega, kujundada õpilaste esteetilist maitset ja äratada huvi iseseisvaks enesetäiendamiseks kultuuri, eriti aga kunsti valdkonnas. Samal ajal annab kultuuriajaloo varasemate perioodide käsitlemine võimaluse inimühiskonna varasemate formsatsioonide põhijoonte üldistatud kordamiseks.

Peamine rõhk kultuuriajaloo tundmaõppimisel pannakse uuemate perioodide kultuurile, eelkõige aga nüüdisaegsele kultuurile, millega õpilased on vahetus kokkupuutes.

Vastava õpiku puudumise tõttu on põhiliseks õppemeetodiks kooliloeng, mida õpilased konspekteerivad. Õpetaja ettekanne on võimalikult näitlikustatud. Ette on nähtud ekskursioonid TRÜ klassikalise muinasteaduse muuseumi ja kevadise kompleksekskursiooni raames Tallinna Riiklikku Kunstimuuseumi.

Sissejuhatus - 1 tund

Kultuuriajaloo kursuse ülesehitus ja ülesanded. Kultuuri mõiste. Materiaalsete hüvede tootmine kui kultuuri alus. Teadus ja kunst kui inimliku tunnetuse kaks erinevat külge. Rahvas - kultuuri looja.

NLKP programm kultuuri arendamisest ja esteetilisest kasvatuses.

1. teema - Ürgühiskonna kultuur - 3 tundi

TÖÖ osa inimese kujunemisel. Esiajaloo kultuuri sõltuvus ühiskondliku elu tingimustest. Kultuuri aeglane areng. Esiaja kultuuri arengu põhieta-
pid. Materiaalse kultuuri tähtsamad saavutused. Esimesed teadusalased tead-
mised. Religiooni tekkimine.

Kujutava kunsti ja muusika tekkimine. Esiaja kunsti tähtsamad mäles-
tismärgid: maalid Altamira koopas ja Tassili mägimassiivis. Teatrikunsti
alged. Esiaja kultuuri ajalooline koht.

2. teema - Orjandusliku ühiskonna kultuur - 14 tundi

Orjandusliku korra põhijooned ja selle perioodi kultuuri sõltuvus
ühiskonna sotsiaalsest elust. Orjandusliku korra progressiivsus võrrel-
des ürgkogukondliku korraga.

Orjandusliku ühiskonna kultuuri erijooned. Eri rahvaste kultuuride
vastastikune seos - maailmekultuuri kujunemise alus. Orjandusliku ühis-
konna kultuuri arengu põhieta-
pid. Kreeka kultuur - orjandusliku kultuuri
kõrgeim aste.

Teadusalased teadmised Egiptuses ja Vana-Idamaal. Kirja ja numb-
rite teke. Piktograafia ja hieroglüüfkiri. Matemaatika alged. Kalender.

Tehnika tähtsamad saavutused orjanduslikus ühiskonnas. Püramiidide
ehitamine. Keerukate mehhanismide kasutuselevõtmine põldude niisutamiseks.

Sõjatehnika areng. Metallurgia.

Teadusalaste teadmiste süstematiseerimise algus. Filosoofia teke. Materialism ja idealism.

Teaduste edasine arenemine Kreekas. Aristoteles, Pythagoras, Archimedes. Ajaloo isa Herodotos.

Kasvatus Spartas ja Ateenas. Kreeka kool.

Kehakultuur antiikajal. Olümpiamängud. Olümpiamängude idee taaseltamine nüüdisajal.

Legendid ja müüdid kui antiikaja inimese maailmatunnetuse peegeldus. Mesopotaamia ja Egiptuse legendid. Eepose teke. Homeros, tema "Ilias" ja "Odüsseia". India eeposed. Antiikaja kirjanduse arenemise põhijooned.

Teater antiikajal. Teater ühiskondliku arvamuse väljendajana. Kreeka teater. Aischyles, Sophokles, Euripides ja Aristophanes. Antiikautorite teosed tänapäeva teatris.

Vana-Egiptuse kunst. Pinnakunst - reljeef ja seinamaal. Egiptuse kunsti iseloomulikud jooned. Egiptuse templid. Ramses II tempel, Abu Simbelis.

Mesopotaamia maad kujutav kunst ja arhitektuur. India templid. Suur Hiina müür. Vana-Idamaa kunsti iseloomulikud jooned. Budismi mõju kujutavale kunstile.

Teaduse ja tehnika areng Vana-Idamaal.

Vana-Kreeka kunst. Kreeka skulptuur - tähtis etapp maailmakultuuri arengus. Myron, Pheidias, Polykleitos jt. Kreeka kujurid. Dooria, joonia ja korintose stiilid. Kreeka templid. Ateena Akropol.

Vana-Rooma kunst. Ehituskunsti areng. Pompeji seinamaalid. Rooma foorum, Panteon, viaduktid. Rooma sõjaväe organisatsioon.

Antiikaja kultuuri ajalooline tähtsus. Marksismi-leninismi klassikud

antiikkultuurist.

Ekskursioon TRÜ klassikalise muinasteaduse muuseumi.

3. teema - Feodaalühiskonna kultuur - 16 tundi

Feodaalkorra põhijooned ja selle perioodi kultuuri sõltuvus ühiskonnasotsiaalsest elust ning tootmisviisist. Feodaalse kultuuri iseloomulikud jooned.

Antiikkultuuri traditsioonide hülgamine. Kiriku reaktsiooniline osa kultuuri valdkonnas. Feodaalse kultuuri arengu põhietaapid. Renessansskultuur - keskaja kultuuri kõrgperiood.

Tootmise ja tootmistehnika areng feodaalkorra ajal. Põlluharimise edusammud. Käsitöö spetsialiseerumine. Keerukate mehhanismide (kellad, tuuleveskid) ilmumine. Manufaktuurtootmise eelduste kujunemine.

Ehituskunsti ja sõjatehnika areng keskajal. Keskaegse tehnika suurimad saavutused: raamatutrükkimine, paber ja püssirohi.

Teaduse areng keskajal. Ülikoolide tekkimine ja areng. Oppetöö keskaegses ülikoolis. Islami koolid ja ülikoolid. Keskaegsed koolid. Hariduse piiratud levik.

Koperniku heliotsentriline maailmasüsteem. Galilei ja Bruno kosmoloogilised vaated. Suured maadeavastused.

Feodaalperioodi kunsti iseloomustus. Rahvuslike koolkondade teke kujutavas kunstis. Kunsti klassiiseloome. Humanism - keskaegse kultuuri kõrgeim saavutus.

Suuline rahvalooming - keskaegse kirjanduse alus. Varase keskaja eeposed: "Rolandi laul", "Niebelungide laul", "Lugu Igori sõjaretkest". Valmid ja muinasjutud. Humanistliku kirjanduse tähtsamad esindajad: Boccaccio, Dante "Jumalik komöödia".

Keskaja arhitektuur. Romaani ja gooti stiilid, nende silmapaistvad

mälestusmärgid. Keskaegne ehituskunst Eestis.

Renessansskunst. Silmapaistvamad kunstnikud ja nende teosed: Leonardo da Vinci, Raffael, Michelangelo, Tizian, Dürer. Renessansiajastu arhitektuur ja selle mälestusmärgid.

Vene kunst feodalismi perioodil. Silmapaistvamad ehitusmälestised feodalismi perioodist. Kiži puukirik - rahvusliku puuarhitektuuri näide. Maalikunst, Andrei Rubljov.

Keskaegne muusika ja teater. Commedia dell'arte. Lope de Vega. Shakespeare'i teater - tähtis etapp kultuuri arengus.

Keskaegse kultuuri ajalooline tähtsus ja koht maailma kultuuriajaloos. Ekskursioon - tutvumine keskaegse kunsti- ja arhitektuurimälestistega Tartus ja Tallinnas.

4. teema - Teaduse ja hariduse areng uusaja I perioodil - 12 tundi.

Manufaktuurtootmise areng. Aurumasina leiutamine. Masinate kasutuselevõtmine. Tööstuslik pööre ja selle tehnilised, ühiskondlikud ja kultuurialased tagajärjed.

Kapitalismiajastu suurimad tehnilised saavutused: tööpinkide, veduri, aurulaeva, martäänahjude ja telegraafi leiutamine ning kasutuselevõtmine.

Kapitalistliku korra põhijooned. Suured edusammud teaduse, tehnika ja kunsti arengus. Tootlike jõudude kiire areng. Teaduse ja tehnika tihe seos.

Kapitalismiajastu kultuuri iseloomulikud jooned. Kultuurisaavutuste ja hariduse suhteliselt laialdane levik.

Klassivõitluse mõju kultuuri arengule. Dialektiline ja ajalooline materialism - tööliklassi maailmavaade ja kapitalismiajastu kultuuri kõrgeim saavutus. Kapitalismiajastu kultuuri arenemise põhietapid. Kahe kultuuri olemasolu rahvuslikus kultuuris.

Teadusliku mõtte areng. Religiooni kummutamine teaduse poolt. Ajaloolise meetodi ilmumine loodusteadustes, evolutsiooniideede levik. Darwini evolutsiooniteooria. Dialektilise materialismi ilmumine - tõeline revolutsioon teaduses.

Mehhaanika ja energeetika areng. Lobatševski geomeetria. Kanti kosmogooniline hüpotees. Mendelejevi elementide perioodilisuse süsteem.

Vene teaduse areng XVIII saj. 2. poolel ja XIX saj. 1. poolel. Ülikoolide osa teaduste arengus. Maadeavastused.

Hariduse ja pedagoogilise mõtte arengu põhijooned uusaja 1. perioodil. Kooliolud. Pestalozzi, Rousseau ja Oweni pedagoogiline tegevus. Kooliolud Venemaal ja Eestis. Pirogovi ja Ušinski pedagoogiline tegevus.

Kordamiseks ja ekskursioonideks - 6 tundi.

Imperialismi ajastu kultuur

(24 t.)

A. Tehnika ja teaduse arenemine imperialismi ajastul.

(12 tundi)

Imperialismiajastu kultuuri iseloomulikud jooned. Imperialismiajastu kultuuri vastuoluline iseloom. Tehnika arengu äeglustumine võrreldes objektiiivsete võimalustega. Sõjatehnika areng maailmasõdade ajal. Kodanliku teaduse ja kultuuri kriis. Proletaarse kultuuri tekkimine. Leninism kui proletaarse kultuuri kõrgeim saavutus.

Materiaalse tootmise arenemine imperialismiajastul. Elektrienergia kasutuselevõtmine. Elektrimasinad. T.A.Edison.

Sisepõlemismootori massiline kasutuselevõtmine ja sellega seotud tehnilised uuendused (autod, traktorid, kombainid); Diiselmootor. Põhjalikud muudatused transpordis imperialismi perioodil.

Lennunduse areng. Ohust kergemad lennuaparaadid. Dirijaablid. Esimesed

- 7 -

lennukid. Helikopterid. Reaktiivlennukite ilmumine. Lennunduse perspektiivid.

Sidetehnika arenemine: telegraaf, telefon, raadio ja televisioon. Nüüdisaegne ajakirjandus. Sidetehnika arengu perspektiivid.

Keemia võidukäik. Sünteetilised materjalid. Uute teadusharude ilmumine. Üleminek massilisele vooltootmisele ja automaatmasinatele - uus etapp materiaalse tootmise arengus.

Teaduse areng imperialismi perioodil. Teadmiste hulga pidev suurenemine. Vastuolu informatsioonitulva ja selle omandamise vahel. Kodanliku loodusteaduse kriis. Uute teadusharude teke. "Piiriteaduste" ilmumine. Küberneetika.

Imperialismiajastu silmapaistvamaid teadlasi: Röntgen, Curie, Setšenov, Pavlov, Popov ja Tsiolkovski. Albert Einstein ja tema avastuse ajalooline tähtsus.

Aatomienergia avastamine ja kasutuselevõtmine. R. Oppenheimer. Kaks suunda aatomienergia kasutamises. Võitlus tuumarelva keelustamise eest. Aatomienergia kasutamise tulevikuperspektiive.

Kordamine ja kontrolltöö - 2 tundi.

Kunsti areng uusajal (16 tundi)

Uusaja kunsti iseloomulikud jooned (2 tundi). Majanduslike ja poliitiliste vastuolude kajastumine uusaja kunstis. Uute vormide otsimine ajastu siisu täpsemaks kajastamiseks. Uusaja kunsti arengu põhietapid: klassitsism, romantism ja realism; nende voolude iseloomustus. Kunsti internatsionaalsete sidemete tugevnemine.

Kirjanduse arenemine uusajal (3 tundi). Valgustusaja kirjandus Lääne-Euroopas. Voltaire ja Rousseau. Goethe ja Schiller. Klassitsism kirjanduses. Hugo kui romantismi peamine esindaja. Realismi võidulepääs Lääne-Euroopa

kirjanduses. Stendhal, Balzac, Flaubert, Dickens. Naturalism kirjanduses. Zola.

XIX saj. - Vene kirjanduse kõrgperiood. Vene eesrindlik kirjandus valgustusideede kandjana. Vene kirjanduse silmapaistvamad esindajad ja nende panus maailmakirjanduse arengusse.

Arhitektuuri arenemine uusajal (1 tund). Barokk ja klassitsism arhitektuuris. Vene arhitektuuri silmapaistvamaid näiteid.

Maalikunsti areng uusajal (4 tundi). Klassitsism ja romantism Lääne-Euroopa maalikunstis. Hispaania koolkond (Velazques ja Goya). Realismi ilmumine maalikunsti (Gournbet, Daumier). Impressionism maalikunstis.

Vene maalikunst XIX saj., selle tähtsamad voolud (Brüllow, Venetsianov, Fedotov). Sotsiaalne suund peredvižnikute loomingus (Repin, Surikov, Aivazovski, Vereštšagin).

Muusika arengu põhijooni uusajal (3 tundi). Bachi looming. Programmline muusika. Mozarti looming - XVIII saj. muusika suurim saavutus. Beethoveni looming. Realismi ilmumine muusikas (Bizet, Verdi, Puccini).

Vene muusika areng XIX saj. Glinka ja Dargomõžski. "Võimsa rühma" heliloojad. P. Tšaikovski looming - XIX saj. vene muusika kõrgpunkt.

Teater uusajal (1 tund). Teatri arengu tähtsamad etapid uusajal. Realismi kindlustumine teatris.

Kordamine ja kontrolltöö - 2 tundi.

Kunst imperialismi perioodil (12 tundi)

Kodanliku kunsti kriis imperialismi perioodil. Uute vormide otsingud kunstis. Formalism kui kodanliku kunsti mandumise tunnus. Pop-kunst. Kodanluse püüded kasutada kunsti oma tagurlike ideede kindlustamiseks.

Kirjanduse arenemine imperialismi perioodil. Kirjanike protest ko-

danliku tegelikkuse vastu varase sümbolismi näol (M.Maeterlinck): Realismi tähtsamad esindajad: A.France, J.London, E.M.Remarque, L.Feuchtwagner. Psühholoogiline romaan (St. Zweig, Th. Mann, E. Hemingway). Proletaarsed kirjanikud L.Aragon ja M.A.NexÖ. Vene kirjandus imperialismi perioodil - A.Tšehhov, A. Kuprin.

Kunst imperialismi perioodil. Impressionistide loomingulised otsingud ja silmapaistvamad esindajad: E.Manet, A.Renoir, V.Serov, Vrubel. Postimpressionism ja kubism (Van Gogh, Picasso). Realistliku kunsti esindajad - R.Kent. Arhitektuuri areng. Silmapaistvamad arhitektid - Courbuisier, Nyemeier, Aalto. Arhitektuur tänapäeval.

Muusika imperialismi perioodil. Uute muusikaliste vormide ja väljendusvahendite otsimine. Impressionism muusikas (Ravel, Debussy, Skrjabin). Modernism (Gershwin). Dzässmuusika. Realistlik muusika ja selle tähtsamad esindajad - Stravinski, Rahmaninov, Sibelius.

Teatri areng. Stanislavski ja Nemirovitš-Dantšenko. Kodanliku teatri otsingud.

Kordamine ja kontrolltöö - 2 tundi.

Põhijooni kinokunsti arengust
(20 tundi)

=====

Kinematograafia leiutamine. Tehnilised eeldused kino tekkimiseks. Kino eelkäijad. Vendade Lumière'de kinematograaf. Esimesed filmid.

Kinokunsti põhimõisted. Kino kui sünteetiline ja kollektiivne kunst. Kinokunsti psühholoogilised alused. Filmi loomisega seotud isikud: stsenaristid, režissöör, operaator, näitlejad, kunstnik, helilooja, tehnilised töötajad. Kaader, plaan, rakurss, montaaž.

Tummfilm enne I maailmasõda. Tummfilmi arenemine Prantsusmaal Georges Méliès, , Max Linder. Tummfilm USA-s. D.Griffithi filmid.

Ch. Chaplini loominguline tee. Chaplini noorus ja esimesed filmid. "Väikese inimese" saatuse kujutamine Chaplini loomingus. Chaplini tuntumad filmid: "Väikemees", "Suurlinna tuled", "Moodsad ajad", "Diktaator". Chaplini looming pärast II maailmasõda.

Nõukogude kinokunst 1920-1930-ndail aastail. V.I.Lenin filmikunsti tähtsusest. Nõukogude kinokunsti tekkimine. Dziga Vertov ja Lev Kulešov. Nõukogude tummfilmi õitseng. Vsevolod Pudovkin. Nõukogude helifilmid 1930-ndatel aastatel. A.Dovženko looming.

Sergei Eisensteini loomingust. Eisensteini kinoteoreetilised seisukohad ja nende kujunemine. "Soomuslaev Potjomkin", "Oktoober", "Aleksander Nevski", "Ivan Groznõi". Eisensteini osa maailma kinokunsti ajaloos.

Kapitalistlike riikide kino kahe maailmasõja vahelisel perioodil. Hollywoodi kommertsfilmid. Tummfilm Saksamaal 1920-ndatel aastatel. Kino fašistliku propaganda teenistuses. Helifilmi teke ja võidukäik.

Neorealism Itaalia filmikunstis. Itaalia kino sõjajärgsel perioodil. Neorealismi teke ja selle sotsiaalsed põhjused. Vittorio de Sica Fellini, Visconti.

Poola kinokunst sõjajärgsel perioodil. Poola filmikunsti sotsiaalsed tagamaad. A.Wajda ja tema "Tuhk ja teemant". Zb.Cybulski näitlejalooming.

USA kino tänapäeval. Hollywoodi kinotoodangu kriis. Sõltumatud režissöörid. Stanley Krameri filmid.

Nõukogude kinokunst sõjajärgsel perioodil. Isikukultuse pidurdav mõju kinokunsti arengule. M.Kalotozovi "Kured lendavad". Grigori Tšuhrai "Ballaad sõdurist" ja "Selge taevas". M.Rommi "Ühe aasta 9 päeva" ja "Tavaline fašism", Sergei Bondartšuki "Sõda ja rahu".

Lisaks teoreetilistele õppustele tuleksid vastavalt võimalustele läbivaatamisele järgmised filmid:

"Võlukiir" - filmikunsti tekkest ja arengust;

"Sergei Eisenstein" - dokumentaalfilm kuulsast režissöörist;

"Ballaad sõdurist", katkendid "Tavalisest fašismist".

Kollektiivselt analüüsitakse ka mõnda õppeaasta jooksul kinos linastunud filmi.

K u l t u u r i a r e n g s o t s i a l i s m i a j a s t u l
(10 tundi)

=====

Sotsialistliku kultuuri iseloomulikud jooned. Kultuurirevolutsioon - sotsialistliku revolutsiooni lahutamatu koostisosa. Sotsialistlik kultuur kui tõeliselt rahvalik kultuur, milles puuduvad antagonistlikud klassivastuolud. Sotsialistliku kultuuri sõltuvus sotsialistlikest tootmissuhetest ja sotsialistlikust elulaadist. Kultuuri hoogne areng sotsialismi ajal. Sisult sotsialistliku ja vormilt rahvusliku kultuuri areng. Mineviku kultuurisaavutuste edasiarendamine sotsialistlikus kultuuris.

Sotsialismiajastu hariduselu. Kooli ja hariduse areng 1920-ndail aastail. Kirjaoskamatusse likvideerimine. Üldise 7-klassilise hariduse elluviimine. Üleminek üldisele keskharidusele. Kõrgem haridus NSV Liidus.

Teaduse areng sotsialismiajastul. Teaduse eesmärkide printsipiaalne erinevus sotsialistlikus ja kapitalistlikus ühiskonnas. Teadus rahu ja kogu inimkonna progressi teenistuses. Teaduse internatsionaalsete sidemete tugevdamine (Ühendatud Tuumauurimise Instituut Dubnas, koostöö kosmose uurimise alal.). Nõukogude teaduse saavutused kosmose uurimise vallas. Sotsialistliku teaduse nimekamad esindajad: Landau, Holmogorov, Kurtšatov, Kovaljov.

Kirjandus ja kujutav kunst sotsialismiajastul. Sotsialistliku kirjanduse ja kunsti õilsad eesmärgid. M.Gorki - sotsialistliku realismi meetodi rajaja, Sotsialistliku realismi arendamine M.Solohhovi ja J.Fučiku loomingus.

Tegelikkuse optimistlik peegeldamine nõukogude kujutavas kunstis (Grekov, Plastov, Muhhina, Manizer). Uue inimese kujutamine Gerassimovi, Jogansonini ja Kukrõniksõde loomingus. Nõukogude Eesti kujutav kunst ja selle silmapaistvamad esindajad.

Muusika arenemine sotsialismi ajal. Sotsialistliku realismi kujunemine muusikas (Prokofjev, Šostakovitš, Glier, Hatšaturjan). Nõukogude Eesti muusika (laulupeod, koorilooming, silmapaistvamad heliloojad).

Kokkuvõtte kursusest, kordamine ja kontrolltöö - 3 tundi.

x

Ekskursioonid kunstimuseumidesse, teatrikülastused vastavalt konkreetsetele tingimustele.

Teadmiste levitamise metoodika kursuse
p r o g r a m m

Tartu VII Keskkooli ajaloo ja ühiskonnaõpetuse eriklassile

S e l e t u s k i r i

Käesoleva kursuse eesmärgiks on tutvustada ajaloo eriklassi õpilasi suulise propaganda ja kõneoskuse teoreetiliste alustega ja anda mõningaid praktilisi oskusi populaarteaduslike lühiettekannetega esinemiseks. Kursuse 32 õppetunnist on umbes 2/3 ette nähtud teoreetilisteks õppusteks, 1/3 aga praktilisteks harjutusteks. Praktilised harjutused jätkuvad ka pärast kursuse lõppemist, selle arvestusega, et iga ajaloo eriklassi õpilane saaks koolikaaslaste ees esineda vähemalt 3-4 korda. Õpilaste ettekandeid analüüsivad õpetajad ja klassikaaslased.

Kursus algab lühikese sissejuhatusega, milles iseloomustatakse suulise propaganda osa tänapäeval ja antakse põgus ülevaade kõnekunsti ajaloost. Edasi vaadeldakse 6 tunni jooksul suulise propaganda põhilisi vorme. Lähemalt käsitletakse populaarteaduslikku loengut ja selle koostamise metoodikat. Edasi käsitletakse 4 tunni ulatuses kõneleja esinemis- ja kõnekultuuri.

Omandatud teadmiste praktiliseks rakendamiseks koostavad õpilased enda poolt valitud teemal populaarteadusliku ettekande teksti ja laiendatud plaani, mis arutatakse klassis kollektiivselt läbi.

10 tunni jooksul õpitakse suulise ettekande näitlikutamist. Siin on teooria tihedalt seotud praktiliste harjutustega, mille käigus õpitakse tundma lihtsamaid tehnilisi näitlikustamisvahendeid. Selle kursuse jätkuna sooritatakse järgmisel semestril kitsasfilmi demonstraatorite kursus.

Kursus lõpeb lühikese ülevaatega teadmiste levitamise organisa-

toorsetest vormidest, mille käigus külastatakse ühingu "Teadus" kohalikku osakonda ja AÜN Tartu Kultuurihoonet.

Teadmiste levitamise metoodika kursuse programm Tartu VII

Keskkooli ajaloo eriklassile

10. õppeaasta - 32 tundi

1. Sissejuhatus (2 tundi). Kursuse eesmärk ja ülesanne. Informatsiooni hulga pidev suurenemine - tänapäeva üks teravamaid probleeme. Teadmiste levitamise vahendid tänapäeval ja suulise propaganda osa selles. Praktiline vajadus osata avalikult esineda.

Põhijooni kõnekunsti ajaloo. Antiikaja kuulsad kõnemehed. Kõnekunst kodanlike revolutsioonide perioodil. V.I.Lenin kõnemehena. Kaasaja tuntumad kõnemehed.

2. Suulise propaganda põhivormid (6 tundi). Suulise propaganda põhivormid: loeng, ettekanne, pidulik kõne, agiteeriv kõne, sõnavõtt, kommentaar, vestlus. Nende vormide iseärasused.

Loengu eriliigid: akadeemiline loeng, kooliloeng, populaarteaduslik loeng. Populaarteadusliku loengu koostamine. Loengu struktuur, selle võimalikud variandid. Laiendatud konkreetne plaan, selle koostamine ja esinemine plaani alusel.

Loengu koostamise metoodilised põhireeglid: lihtsalt ja tuntult keerulisemale ja tundmatule. Põhilise esiletõstmine loengus. Loengu loogilisus. Lõppjäreltuse tegemine.

Loenguks vajaliku materjali kogumine ja liigitamine. Materjali kogumise mitmesugused vormid. Vajadus olla hästi kursis teaduse uuemate saavutustega.

Ettekanne, pidulik ja agiteeriv kõne, sõnavõtt ja kommentaar. Nende vormide kasutamine ja esitamise iseärasused.

Vestlus kui suulise propaganda dialoogne vorm. Eelteadmiste olemas-

olu kuulajaskonnal - vestluse õnnestumise üks tingimusi. Vestluse telg ja lõppjärelendus. Vestluse kombineerimisest suulise propaganda teiste vormidega.

3. Kõneleja esinemis- ja kõnekultuur (4 tundi). Põhilised nõuded suulisele ettekandele. Kõne alustamine ja lõpetamine. Kontakti saavutamine auditooriumiga, selle tähtsus kõne õnnestumiseks. Lektori välimus, rüht, žestid, miimika.

Lektori kõnekultuur. Õigekeelse kõne vajalikkus. Võõrsõnade kasutamine. Parasiitsõnad, tsitaadid, ortoeepika.

Lektori kõnet elustavad keelelised vahendid. Näited, võrdlused, vanasõnad, sünonüümid, kordused kõnes, gradatsioon.

Retoorilised küsimused. Otsene kõne. Ootamatud järelused. Huumor ja iroonia kõnes. Küsimustele ja vahelehhüüetele vastamine.

4. Populaarteadusliku ettekande teksti ja laiendatud plaani koostamine ning läbiarutamine klassis (2 tundi).

5. Suuliste ettekannete näitlikustamine (10 tundi).

Näitlikustamise psühholoogilised alused. Vajadus näitlikustada eelkõige olulist. Näitlikkuse liigid.

Jaotusmaterjal. Jaotusmaterjali valmistamine ja kasutamine suulise ettekande ajal.

Kaardi ja tabelite kasutamine. Põhilised nõuded kaardi ja tabelite kasutamisele.

Tahvel ja kriit populaarteadusliku ettekande näitlikustamise vahenditena. Tahvlijoonis, tahvliskeem, nende põhiliigid. Pealkirjad, nimed ja arvud tahvilil.

Näidete toomine ilukirjandusest, perioodikast. Seos tänapäeva ja kodukohaga.

- 17 -

Tehnilised näitlikustamisvahendid, nende liigitus auditiivseteks, visuaalseteks ja audio-visuaalseteks. Nende kasutamise metoodika.

Praktiline tutvumine tehniliste näitlikustamisvahendite kasutamisega (4 tunni jooksul): grammofoon ja magnetofon, epidiaskoop ja filmoskoop, diapjektorid "Leti" ja "Svet".

6. Teadmiste levitamise organisatoorsed vormid (2 tundi).

Ühingu "Teadus" osa teadmiste levitamisel. Ühingu struktuur ja selle kohaliku osakonna tegevus.

Töötajate hulgas tehtav loenguline töö kultuuriasutustes. Tutvumine vastava tööga AUN Tartu Kultuurihoones.

7. Praktilised harjutused kõnekunsti alal (6 tundi). Vilunud lektori loengu ühiskuulamine ja analüüsimine. Kaasõpilaste suuliste ettekannete kuulamine ja analüüsimine. Esinemised teistes klassides klassijuhatajatundides lühikeste ettekannetega. Ülekoolilise ürituse ettevalmistamine ja läbiviimine.

X

Praktilised harjutused jätkuvad ka pärast teoreetilise kursuse lõppu sellise arvestusega, et iga eriklassi õpilane esineks vähemalt 3-4 korda avalikkuse ees, kusjuures õpetajad kuulavad tema esinemist ja annavad sellele hinnangu, korrigeerides selles esinevaid puudujääke.

Tartus, august 1967

programmi koostas
H. P a l a m e t s

Eesti NSV ajaloo programm Tartu VII Keskkooli
ajaloo ja ühiskonnaõpetuse eriklassile

S e l e t u s k i r i

Eriklassi õpilased on põgusalt tutvunud koduvabariigi ajalooga juba VII ja VIII klassi NSV Liidu ajaloo kursuse kaudu. Selleks, et anda neile süvendatud ülevaade Eesti NSV, eriti aga kodulinna Tartu ajaloost, mis on aluseks edasisele koduloolisele ja kodu-uurimuslikule tööle, õpetatakse eriklassi esimesel õppeaastal ühe nädalatunniga Eesti NSV ajaloo lühikursust, millel on kodulooline suunitlus. Kuna XX sajandi ajalugu õpitakse juba põhjalikumalt üldises kursuses, siis lõpeb Eesti NSV ajaloo kursus XIX sajandiga.

Põhiliseks õppetöö vormiks on ajaloo tunnid, metoodika ^{ko}ooliloengud, kusjuures kasutatakse iseseisvat tööd allikmaterjalide, kirjanduse ja koduloolise materjaliga. Õpilaste teadmisi kontrollitakse nii suuliselt kui kirjalikult.

Kursuse vältel on ette nähtud 4 ekskursiooni - oktoobris 1-päevane ekskursioon Lõuna-Eestisse, et tutvuda arheoloogiliste muististega. Kevadel ekskursioon Tartu Riiklikku Ülikooli ja Tartu Linnamuuseumi ning õppeaasta lõpul 3-päevane ekskursioon Põhja-Eestisse ning Tallinna, kus kinnistatakse kursuse käigus omandatud teadmisi, külastatakse Tallinna vanalinna, sealsetid muuseume, arhiive ja Teaduste Akadeemia Ajaloo Instituudi väljapanekuid.

Kursuse mõningane kordamine toimub X klassis, mil õpilased valmis-
tavad teadmiste levitamise metoodika kursuse raames referaate ajaloo-
listel teemadel. Üks tsükkel teemadest (6-8 teemat) on võetud Eesti NSV
ja Tartu ajaloost ja omavad koduloolist iseloomu.

Kursuse näitlikustamiseks on olemas spetsiaalsed diafilmid ja kaardid. Peale selle kasutatakse muuseumide väljapanekuid ja ajalooalast ilu- ja populaarteaduslikku kirjandust. Õpik puudub, kasutada saab ro-
taatoril paljundatud abimaterjale Tartu Ülikooli ajaloo kohta.

Eesti NSV ajalugu (koduloolise suunitlusega) eriklassile
Vanimast ajast kuni XIX sajandi lõpuni

P r o g r a m m
(34 tundi)

1. Ürgkogukondlik kord Eesti alal (3 tundi)

Looduslikud olud Eesti alal pärast jääaega. Vanim asustus Eestis. Vanimad leiud Sindi lähedalt ja Kunda juurest. Neoliitikum Eesti alal. Üleminek karjakasvatusele ja põlluharimisele. Isajärgne sugukond. Üle-
minek klassiühiskonnale. Põhijooni eesti rahva etnogeneesist.

Kohalikest arheoloogilistest mälestusmärkidest.

2. Varane feodalism Eesti alal (2 tundi)

Majanduslik areng I a.t. lõpul. Käsitöö ja kaubanduse areng. Eesti ala territoriaalne jaotus. Feodaalsuhete kujunemise algus.

Eestlaste naabrid II a.t. alguses. Suhted Vana-Vene riigiga. Vene kultuuri mõju eestlaste kultuurile. Jurjevi (Tartu) asutamine 1030.a. Tartu osa eesti-vene suhetes.

3. Eesti ja vene rahva ühine võitlus saksa ja skandinaavia val-
lutajatega XIII saj. 1.poolel (4 tundi)

Saksa feodaalide "tung itta", selle eesmärgid ja põhijõud. Läti ja liivi hõimude alistamine XIII saj. alguses.

Sakslaste sissetung Eesti alale. Ümera lahing 1210.a. Saksa feodaa-
lide taktika. Eesti ja vene vägede ühine võit Otepää all 1217.a. Madi-

sepäeva lahing 1217. Taanlased Põhja-Eestis. Eestlaste sunniviisiline ristimine.

Eestlaste üldine ülestõus a. 1222-1224. Tartu kangelaslik kaitsmine eestlaste ja venelaste poolt 1224.a. Saaremaa alistamine. Saksa rüüt-
livägede purustamine Jäälahingus 1242.a. Eestlaste allajäämise põhjused võitluses vallutajatega. Läti Hendriku kroonika - põhiline ajalooallikas vaadeldava perioodi osas.

4. Feodaalne killustatus Eesti alal. Liivi sõda (6 tundi)

Eesti ala poliitiline jagunemine pärast vallutust. Saksa ordu Liivi haru - tugevaim feodaalvõim. Talupoegade feodaalsed koormised.

1343-1345.a. talurahvasõda Eestis. Talurahvasõja põhjused ja algus. Talurahvasõja käik. Eesti vanemate tapmine Paides. Tallinna piiramine. Ülestõus Saaremaal. Talurahvasõja verine lõpp. Talurahvasõja lüüasaamise põhjused.

Keskaegne linn Eestis. Keskaegne Tallinn - tugevasti kindlustatud linna näidis. Keskaegne Tartu - tähtis kaubalinn. Eesti linnad Hansa kaubaliidus. Kauplemine Pihkva ja Novgorodiga. Linnade välisilme ja olustik.

Sunnisraaisuse ja pärisorjuse kujunemine Eesti alal. Saksa feodaalide omavahelised suhted. Tsentraliseeritud Vene riigi kujunemise mõju Liivimaa välispoliitikale. Reformatsioon Eestis. Liivimaa feodaalriigikeste sisemine lagunemine.

Eesti ala Liivi sõjas. Sõja algperiood. Tartu vallutamine 1558.a. Liivi ordu purustamine. Poola-Leedu ja Rootsi omavaheline võitlus Baltimaade pärast. Hertsog Magnus ja tema Liivimaa kuningriik. Liivi sõja lõpp. Eesti ala jagunemine Liivi sõja tulemusena Rootsi ja Poola-Leedu ning Taani vahel.

5. Eesti ala Rootsi aadliriigi koosseisus (2 tundi)

Kogu Eesti ala vallutamine Rootsi poolt. Pärissorjuse lõplik väljakujunemine. Balti erikord ja selle reaktsiooniline olemus. Mõisate reduktsioon. Eesti ala linnad Rootsi võimu ajal. Suur nälg Eestis a. 1695-1697.

Kultuur ja haridus Eestis XVI-XVII sajandil. Tartu Eesti hariduselu keskusena. Jesuiitide kolleegium ja tõlkide kool Tartus. Academia Gustaviana - Tartu Rootsiaegne ülikool. Academia Gustavo-Carolina - Tartu-Pärnu ülikool. B.G.Forseliuse koolmeistrite seminar Tartu lähedal. Selle tähtsus eesti hariduse arengule.

Esimesed eestikeelsed raamatud. Esimesed trükikojad Eestis.

6. Eesti ala ühendamine Venemaaga. Eesti Vene riigi koosseisus XVIII saj. ja XIX saj. alguses (4 t.)

Põhjasõja põhjused ja algus. Narva lahing 1700.a. Eesti talurahva rootsivastane hoiak. Sõjategevus Eestis a. 1701-1704. Tartu vallutamine 1704.a. Poltava lahing - pöördpunkt sõja käigus. Eesti ala vallutamine 1710.a. Tallinne kapituleerumine. Eesti ala ühendamine Vene riigiga, selle sündmuse ajalooline tähtsus. Vene aadlike ja balti parunite koostöö.

Eesti ala majanduslik areng pärast Põhjasõda. Põllumajanduse taastamine. Esimesed manufaktuurid Eestis. Talurahvarahutused XVIII saj.lõpul ja XIX saj. alguses - pärisorjusliku korra kriisi tunnused. Mõisnike priiskav elu ja talupoegade rõhumine. Tingimuste küpsemine pärisorjuse kaotamiseks Eesti alal.

7. Kapitalistlike suhete arenemine Eestis XIX saj. 1.poolel (4 tundi)

Pärisorjuse kaotamine Eesti alal 1816/1819.a. Selle reformi poolik iseloom. Teoorjuslik süsteem. Mõisa ja talumjapidamise areng. Üleminek

mitmepõllusüsteemile. Tööstuse teke Eesti alal. Muudatused talurahva elu-olus.

Eesti kultuur XVIII sa j. ja XIX saj. 1.poolel. Kooliolud. Raamatute trükkimine. Tartu ülikooli asutamine 1802.a. Tartu ülikool teaduse ja hariduse keskusena. Tähtsamad teadlased Tartu ülikoolis (Pirogov, Baer, Struve, Abovjan). Esimesed eestlased Tartu ülikoolis. Kooliolud Eestis XIX saj. 1.poolel.

8. Kapitalismi arenemine ja töölisliikumine Eestis XIX sajandi 2.poolel (3 tundi)

Kapitalismi arenemine põllumajanduses. Talude päriseksostmine. Talurahva sotsiaalse kihinemise süvenemine.

Kapitalismi arenemine tööstuses. Kreenholmi manufaktuur. Raudtee ehitamine. Tööstuslik tõus Eestis XIX saj. lõpul.

Töölisklassi tekkimine Eestis. Töölisklassi internatsionaalne koosseis. Tööliste halastamatu rõhumine. Kreenholmi streigid 1872. ja 1882.a. - eesti ja vene tööliste ühise võitluse avaldused. Marksistlike ideede levimise algus Eestis.

9. Rahvuslik liikumine Eestis XIX saj. 2.poolel (3 tundi)

Rahvusliku liikumise põhjused ja olemus. V.I.Lenin rahvuslikest liikumistest. Rahvusliku liikumise tähtsamad keskused: Peterburi, Viljandi-maa ja Tartu. Rahvusliku liikumise esimesed tähtsamad üritused. Eesti Aleksandrikool. Kahe suuna võitlus rahvuslikus liikumises. C.R.Jakobson ja "Sakala".

Rahvusliku liikumise allakäik ja selle põhjused.

10. Kultuur Eestis XIX sajandi 2.poolel (3 tundi)

Kooliolud Eestis XIX saj. 2. poolel. Tsarismi venestamispoliitika

sajandi lõpul. Tartu koolidelinnana.

Tartu ülikool XIX saj. 2 poolel. Üleminek vene õppekeelele. Marksistlike vaadete levimise algus Tartu ülikoolis.

Eesti teatri algus 1870.a. "Vanemuise" ja "Estonia" seltsid ja nende tegevus. Esimesed laulupeod. Kirjanduse arenemine. Ajakirjanduse areng. Rahvalaulude kogumine.

Kahe kultuuri olemasolu eesti rahvuslikus kultuuris.

Tartus, sept. 1967.

Redigeeritud - sept. 1970.